

Complexe Scheiding

Uit de maalstroom van conflict

Een systemische gids voor hulpverleners

Cottyn, L. (2021) • Lieve Cottyn & Interactie-Academie vzw, 427 pp.

Lies Vandenberghe •

Toen ik hoorde dat Lieve Cottyn een boek aan het schrijven was over complexe scheidingsprocessen bedacht ik dat ze ons geen mooier pensioencadeau kon schenken. Na een boeiende loopbaan als psycholoog, systeemtherapeut en opleider aan de Interactie-Academie heeft ze dan ook veel te vertellen.

Omdat ik als systeemtherapeut en familiaal bemiddelaar vaak werk met ouders in de context van complexe scheidingen kwam ik regelmatig met het gedachtegoed van Lieve in contact. Als opleider en supervisor inspireerde ze me telkens weer om een andere positie in te nemen, te durven afwijken van wat de hulpverleningsnorm leek te zijn. Doorheen de jaren had ik een dikke map aangelegd met mijn notities, tekeningen en artikels van Lieve. Het was een onoverzichtelijk boeltje geworden, maar ik greep er vaak naar terug als ik weer eens het noorden kwijt was in die moeilijke contexten van hoog conflict.

Met veel goesting dook ik na de studiedag In-Vloed (50 jaar Interactie-Academie) in haar lijvig boek (meer dan 400 pagina's!). De lay-out van het boek trok aan. Het is overzichtelijk opgebouwd in vier grote delen met telkens kleinere hoofdstukken. De stukken theorie worden afgewisseld met concreet casusma-

-
- Systeemtheoretisch psychotherapeut, familiaal bemiddelaar en psychosociaal begeleider bij CAW Centraal West-Vlaanderen. Als trainer verbonden aan de Interactie-Academie.
E-mail: lies.vandenberghe@iaac.be

teriaal wat het vlot leesbaar maakt. De illustraties van Karen Vranken werken ondersteunend en maken de mooie lay-out helemaal af. Wat een cadeau voor ons allen dat we niet langer een soort knipselmap dienen aan te leggen, maar een boek kunnen kopen dat ons op een overzichtelijke manier een systemisch kompas aanreikt in het werken met complexe scheidingsprocessen.

In het *eerste deel* wordt er ingezoomd op het systeemdenken en hoe dat een helpend kader kan zijn in de uitdagende context van complexe scheidingsprocessen. Een collega-systeemtherapeut beschreef het als een ‘feest van herkenning’ en dat kan ik alleen maar beamen. Op een heel heldere manier neemt Lieve je mee doorheen de belangrijke bouwstenen. Ze maakt regelmatig linken met systemische grondleggers zoals Watzlawick en Bateson. Als opleider gaf ze aan dat als je je begeeft op een bepaald vakgebied, je er dan ook een studie van moet maken. Zo start ze ook haar boek met gedegen systemisch onderzoek. Dit deel zorgt ervoor dat ook hulpverleners die niet systemisch geschoold zijn vlot meegenomen worden in een systemische visie op conflict. Ik vind dit een heel belangrijk onderdeel van het boek. Het legt namelijk de basis voor het verdere werk. Al te vaak merk ik dat collega’s methodieken toepassen zonder de achterliggende visie goed vast te hebben. In mijn eigen werk heb ik ook gemerkt dat ik mij pas goed wist te positioneren in situaties van hoog conflict vanaf het moment dat ik mijn systemisch kompas helder had.

Naast een systemische visie op conflict, schrijft ze ook over gezinstransities. Een scheiding en de daaropvolgende zoektocht van alle betrokkenen zien als een ingrijpende transitie is vaak verhelderend. Cliënten herkennen het beeld van verschillende gezinsfasen en kunnen het verbinden met eerdere gebeurtenissen (bijvoorbeeld de zoektocht naar het nieuwe evenwicht toen ze jonge ouders werden of toen de ene partner van job veranderde). Ze hebben al eerder ervaren dat een dergelijke transitie een zoektocht is naar nieuwe manieren van doen en hoe kwetsbaar hen dat deed voelen. Het gaf hen anderzijds ook nieuwe mogelijkheden om verder te groeien als persoon, paar en gezin. Bij complexe scheidingen lijkt de transitie bevroren. Het kerngezin wordt opengebroken en men krijgt de twee aparte gezinnen niet verder vormgegeven. Het is dan ook een ingewikkeld gegeven om enerzijds los te komen van je partner en anderzijds te zoeken hoe je beiden nog ouder kan zijn.

Om het nog complexer te maken, voeren deze ouders deze zoektocht niet alleen. Vele ogen kijken mee. Daarom vind ik het ook een grote meerwaarde dat er in het boek ruimte wordt gemaakt voor dominante aannames die vaak drukverhogend werken. Als bemiddelaar word ik regelmatig betrokken bij de vele onderhandelingen die gevoerd worden over gezag, verblijf en kosten na een scheiding. In het boek wordt niet echt ingezoomd op de kostenregeling, nochtans vaak de eerste aanleiding om een bemiddelaar aan te spreken. Het maakt me nieuwsgierig welke systemische ingangen we kunnen nemen bij de betekenis van geld in ouderschapsreorganisaties. Andere sociale perspectieven rond ouderschap na een scheiding komen wel uitgebreid aan bod. Ik merk dat ik deze dagelijks gebruik, zowel in mijn gesprekken met één ouder als met beide ouders in de context van bemiddeling. Ouders ervaren het vaak als steunend om hun particuliere ervaringen te kunnen linken aan gedachten in de samenleving. Het idee bijvoorbeeld dat een week-weekregeling de beste regeling is voor kinderen is zo'n vaststaand idee waar ik vroeger op vastliep. Door dat idee nu te kunnen verbinden aan ruimere ideeën in de samenleving ontstaat er ruimte om er ook andere mogelijkheden naast te zetten.

In het *tweede deel* worden er concrete richtlijnen uitgezet voor hulpverleners. Je krijgt handvatten om je helder te positioneren in een complex veld van hoog conflict. Het is een passend hoofdstuk na de heldere systemische visie in het eerste deel. Lieve roept namelijk op om in je positie vooral partijdig te zijn voor je visie op patronen. Als je in contexten van conflict geen duidelijke positie inneemt, dan zal die voor jou worden ingenomen. Ik vind het krachtig hoe Lieve erin geslaagd is om naast het conflict een stevig welzijnskader neer te zetten. Het is passend voor elke hulpverlener en elke werkcontext. We willen onze cliënten steunen, maar we willen niets doen dat de strijd verhoogt.

In dit tweede deel maakt Lieve ook ruimte voor settingkeuze. Het is een hoofdstuk dat me nauw aan het hart ligt omdat ik graag werk met verschillende settings, maar hierdoor ook in de verwarring dreig te raken. Het is dus goed om heldere systemische overwegingen te hebben waartoe je iemand al dan niet uitnodigt. Dit hoofdstuk geeft veel taal om de dialoog aan te gaan met je cliënt, de verwijzer en het netwerk. De verschillende settingmogelijkheden komen met hun kansen en valkuilen uitgebreid aanbod.

In het *derde deel* krijg je concrete methodieken aangereikt. De kapotte grammofoonplaat is een beeld dat ik vaak voor me zie als ik in gesprek ben met ouders in hoog conflict. Het is ook een taal die we onder collega's gebruiken. Als ik wat vermoeid na een gesprek een collega tegenkom, dan kan ik zeggen dat 'mijn plaat weer is blijven hangen' tijdens het vorige gesprek. Mijn collega steekt dan haar duim in de lucht en zegt dat het goed is dat ik mij niet heb laten vangen door het conflict. Het krijgen van taal om met cliënten én met collega's te spreken over hoog conflict, vind ik erg waardevol.

Het externaliseren van het conflict is een onderdeel dat ik graag uitlicht. Na een dag opleiding bij Lieve is dit een methode die bij vele collega's bleef hangen. Door stelling in te nemen dat niet de andere ouder het probleem is, maar het conflict, ontstaat er ruimte in de gesprekken. Waar ik mij vroeger op drijfzand begaf door in te gaan op de inhoud van de vele conflictverhalen, voel ik nu weer grond onder mijn voeten door te spreken over 'het conflict'. Het is verrassend hoe snel cliënten meegaan in deze manier van spreken. Al snel vinden ze een passende metafoor, naam of beeld voor het conflict. Het is fijn om te zien dat ze zo kunnen kijken naar de effecten van het conflict en zich beter kunnen positioneren tegenover het conflict.

Op het einde van het derde deel wordt het ouderschap op de voorgrond getrokken. Lieve start in dit hoofdstuk met het maken van een duidelijk onderscheid tussen de ouderrol en de ex-partnerrol. Ze maakt dit visueel door te spreken van een ouderpet en een ex-partnerpet. Er wordt helder toegelicht hoe een kind pas een kindpet kan opzetten als ouders ook hun ouderpet op hebben. Er wordt stilgestaan bij het solo- en parallelouderschap. Het is een belangrijk hoofdstuk omdat ik merk dat deze term meer en meer verengd wordt tot een minderwaardig ouderschap als het samen ouderen niet meer lukt. Het concept solo-ouderschap gaat vooral over het opzetten van een solo-ouderpet waarbij je de andere ouder in het andere huis mentaal en emotioneel loslaat. De aandacht wordt verschoven van de ex-partner naar het kind. Aan de hand van de tekening van 'de muur' wordt de noodzaak van de ouderschapstransitie gevisualiseerd van het kerngezin naar twee aparte gezinnen. Het is een tekening die ik vaak op mijn bord teken. Ouders verwijzen regelmatig terug naar 'de muur' en de verschillende petten. Deze beeldspraak zorgt voor een erg toegankelijke manier van spreken over een moeilijk thema. In het boek

verwijst Lieve ook naar onderzoek dat het parallel ouderschap ondersteunt als goed ouderschap. Een belangrijk tegengewicht tegen de huidige dominante aanname dat samen ouderen met veel overleg na een scheiding het hoogste goed is.

Het laatste hoofdstuk in deel 3 gaat over ouderschapsregelingen. Hier wordt vooral gefocust op verblijfs- en zorgregelingen en blijft de kostenregeling wat buiten beschouwing. Dit hoofdstuk heeft mij geholpen om elk gedrag te zien als een onuitgesproken wens of voorstel om de regeling aan te passen. In de bespreking wordt de focus gehouden op ouderschapsargumenten waardoor ouders uitgedaagd worden om vooral hun ouderpet op te zetten.

In het laatste deel, *deel 4*, wordt het kind in het vizier genomen. In het eerste hoofdstuk krijg je als hulpverlener die met één ouder werkt extra handvatten. Deze manier van werken sluit erg aan bij de eerder beschreven visie en is in de praktijk een heel bruikbare manier van werken. Door met één ouder aan de slag te gaan, ontstaat er ruimte om te spreken over de kwetsbare rol als ouder en kan je voluit de ouder-kindrelatie op de voorgrond trekken. Het is fijn om te zien hoe je op deze manier ook veel kan betekenen voor het kind zonder het kind zelf te zien. De ouder wordt meer present door uitgebreid stil te staan bij de leefwereld van het kind en in te zoomen op de dynamiek tussen ouder en kind.

In het tweede luik van deel 4 wordt er stilgestaan bij de stem van het kind en hun steunbronnen. Spreken met kinderen is iets wat ik zelf maar weinig doe. Toch is het boeiend om als ouderbegeleider deze stukken te lezen. Het geeft je een inkijk in wat mogelijk is als je met kinderen spreekt. De focus is opnieuw helder, namelijk de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Kinderen krijgen een stem en kunnen zich doorheen de gesprekken beter verhouden tot het conflict en een weg vinden in de last die ze ervaren. Deze gesprekken onderscheiden zich dus van de klassieke hulpverlening aan kinderen. Wat mij uit dit stuk ook blijft, is dat een kind in hoog conflict ook nog een leven heeft naast dat met de ouders. Zo sprak ik ooit met een meisje dat aangaf meer last te hebben van de ruzie met haar beste vriendin dan van de ruzies tussen haar ouders. Ze was het al gewoon dat haar ouders ruzie maakten, maar dat haar beste vriendin haar in de steek liet, dat was nieuw voor haar.

En met de stem van het kind zijn we bij het einde van het boek gekomen. Het was een hele kluif én interessant, geschreven vanuit de invalshoek van het versterken van de ouder-kindrelatie. Hierdoor zijn een aantal onderwerpen onderbelicht gebleven zoals de betekenis van geld bij scheiding, de complicatie van geweld in de partnerrelatie voor en tijdens de scheiding, specifieke aandacht voor het ex-partnerschap en voor nieuw-samengestelde gezinnen. Ik troost me met de gedachte dat niet alles in één boek behandeld kan worden en dat de heldere focus in dit boek bijdraagt aan een stevig kompas voor iedereen die met hoog conflict werkt. Het is dan ook geen boek dat je na het lezen in de boekenkast zet. Het is een boek om regelmatig in handen te nemen: op momenten dat je een concrete methodiek wil toepassen, je je systemisch kompas opnieuw helder wil krijgen, je vastloopt in je positionering ... Mijn boek ziet er ondertussen niet meer zo netjes uit als bij de start. Er staan overal aantekeningen in en er zitten briefjes tussen bij stukken die ik graag nog eens herlees. Je kan het boek gebruiken als een stevig naslagwerk en praktijkboek voor elke professional die in het domein van hoog conflict tussen ouders de weg aan het zoeken is. Het daagt je uit om van de gebaande paden af te gaan, iets anders uit te proberen in trajecten waar je door al dat hevig conflict net neigt te versmallen. Een aanrader dus.